

Changing Climates: Zpráva z AAA Annual Meeting 2019

Zdenka Sokolíčková

Jet lag. Z polární noci do slunného podzimu. V ulicích vůně marihuany a v obchodech srozumitelná angličtina. Špatné svědomí ze zaoceánského letu kvůli patnáctiminutové prezentaci výzkumu na téma vnímání klimatické změny.

Konference AAA Annual Meeting se od 20. do 24. listopadu 2019 konala na území Prvních národů (First Nations) Musqueam, Squamish a Tsleil-Waututh. Dnešní mapy místo znají pod názvem Vancouver v kanadské Britské Kolumbii.

Program pětidenní konference, jíž se letos zúčastnilo asi 6 000 antropologů z celého světa (s výrazným podílem severoamerických kolegů), se podařilo vměstnat na 468 stran svazku, kterému sotva lze říkat brožura. Zpráva z akce takového rozměru tedy nutně musí být zabarvená subjektivním výběrem sekcí, kulatých stolů, přednášek, workshopů a projekcí. Skládala jsem si program podle svých odborných zájmů současných (klimatická změna, udržitelnost, odolnost, globalizace) a dřívějších (environmentální etika). Silným momentem zahajovací ceremonie byla konverzace Moniky Heller, dřívější prezidentky AAA, s architektem Douglasem Cardinalem, který neokázale hovořil o svém výjimečném celoživotním díle postaveném na citlivosti k lidem i krajině.

Většinu sekcí, které jsem navštívila, pořádaly Anthropology and Environment Society a Society for Cultural Anthropology. První z nich, „Turning Toward Sustainability: The Complexities of a ‚Fix‘ for Climate Change“, byla zacílena na problematiku diskurzu takzvaného udržitelného rozvoje, který je zakotven v 17 cílech OSN, představených v roce 2015, téměř 30 let po vydání původní zprávy Gro Brundtland. Zásadní námitkou je, že hodnoty, na kterých byla *Naše společná budoucnost* postavena, nejsou ve stávající politice udržitelného rozvoje zohledněny. Koncept se i nadále „prodává“ v marketingovém balíčku spolu s globálním kapitalismem, neoliberalismem a ideologií růstu. Působivá byla prezentace slovenského kolegy Petera Sutorise (University of Cambridge) o nefunkční implementaci sporného konceptu udržitelnosti ve školských systémech v Indii a jižní Africe. Jak lze děti vzdělávat k udržitelnosti, jestliže cíle a vzdělávací programy připravuje vláda, jež hodnoty udržitelnosti prokazatelně nezastává? Nemusíme se dívat

na vzdálenou Indii či Afriku, tentýž problém vyvstává i v Evropě, ve střední Evropě, v České republice. V dalších příspěvcích byla vznesena velmi aktuální otázka po významu termínu „rozvoj“, který je ve skutečnosti často naplněn významem slova „pohodlí“. Zvláště v souvislosti s globálním kapitalismem je třeba chápat vícerozměrnost „rozvoje“ a v antropologické práci dokumentovat vnímání těchto dopadů poctivě – zachycovat jeho negativní dopady spolu s jeho přínosy, „nepohodlí“ spolu s „pohodlím“.

Kulatý stůl s názvem „No Planet ,B': Multiplanetary Ethics in the Anthropocene“ nabídl ostrou kritiku vesmírného výzkumu a úsilí o kolonizaci jiných planet. Argumentem je exkluzivita (vesmír je pro bohaté západní bílé muže) a finanční náročnost eticky neospravedlnitelná ve chvíli, kdy Planeta A potřebuje intelektuální a kapitálovou investici do současných a extrémně palčivých problémů.

V sekci „Changing Climates, Changing Childhoods: Indigenous Children's Responses to Environmental Transformations“ byla přednesena prezentace Sally Anderson (Aarhus University), ve které byla nabourána představa o sámských dětech žijících ve světě dvou světů (two-world world), „civilizované“ majority a „přírodní“ minority. Anderson nabídla perspektivu, ve které vidíme sámské děti žít v pluriverzu (pluriverse), mnohosvětí, s nímž tyto děti interagují.

Ranní čtvrteční sekce „Disturbance and Adaptation: Human Responses to Climate Change and Its Consequences“ s mým příspěvkem „Meltdown: Anthropology of Accelerated Change in Longyearbyen, Svalbard“ mnoho posluchačů nepřitáhla. V perspektivě inspirativních setkání, ke kterým během konference došlo, mě ale poloprázdný sál trápí méně. Kvůli vlastní přednášce asi zaoceánský let skutečně nemá smysl podnikat. Z kolegů mě nejvíce zaujal příspěvek Flory Bartlett (Goldsmiths, University of London), která prizmatem vizuální antropologie ukázala, že obnovitelné zdroje energie nejsou vždy bezproblémové a že výroba tzv. zelené energie může být snadno jen dalším krokem v drancování regionů, na kterých „záleží méně“ (v jejím případě šlo o sever Švédska).

Z panelu „Narrating the Future of a Warming World“ si odnáším nezodpovězenou otázku, jak naložíme s pesimismem, kterému se při výzkumu klimatických změn nedá vyhnout. Jestli může antropologie něco nabídnout, pak jsou to příběhy, které naznačují, kudy jít – faktům navzdory – dál.

Nápadné podobnosti s mou lokalitou jsem našla v příspěvku Noaha Walker-Crawforda (University of Manchester), který zahajoval sekci „Crisis in the Meantime: Infrastructure and Environmental Transformations“. Situace, kdy vědecké poznání rizika je k dispozici, ale politické instituce a správní orgány otálejí s řešením, které by mělo šanci na dlouhodobou udržitelnost, se v peruánských Andách (jezero zvětšující se v důsledku tání ledovců ohrožující pod ním položené město) podobá situaci v arktickém Longyearbyen (současná zástavba ohrožena několikánásobnými riziky spojenými s rostoucí teplotou a přibývajícými srážkami).

Klíčovými slovy jsou zde nedůvěra, provizornost, nestabilita a nepředvídatelnost. Další přednášky z této sekce jsem obětovala filmovému festivalu pořádanému Society for Visual Anthropology, konkrétně bloku „Human Animal Relations: De-Centering the Human View“. Snímek *Camel Race* (režie Isabelle Carbonell) sugestivně podává téměř surreálný, tragikomický zážitek z velbloudích závodů v Kataru, kde zpěněné velbloudy švihají maličcí robotičtí žokejové, zatímco je majitelé vysílačkami pohánějí ze svých bělostných SUV, popojíždějících po silnici vedle závodní dráhy. Film *Histories of Wolves* (režie Agnes Meng) je poetickou sbírkou lidových příběhů o vlčích z portugalského venkova a připomíná nám, že vlk je archetypální figura a do krajiny patří (i do té české, i když to film neříká). Konečně *Fireland Dogs* (režie John Dickinson) je drásavým svědectvím o tom, jak může banální lidská nezodpovědnost (vypouštění psů, o které už se majitelé nechtějí starat, do volné přírody) rozkolísat rovnováhu v krajině a znemožnit argentinským pasvětcům ovčí pokračování v obživě.

Kulatý stůl „Theoretical and Methodological Challenges in the Study of Climate Change“ nadnesl množství otázek, které nelze obejít. Jak proměnilo zaměření pozornosti na environmentální změnu antropologii? Jak tuto změnu zkoumat a vyhnout se dichotomii kultury a přírody? Jak se od konceptu adaptace přesunout k odolnosti? Proč je někdo k environmentální změně citlivý a někdo jiný lhostejný? Jakou roli zde hraje pokora? Kde je příčina rozporu mezi vědeckým poznáním a politickými opatřeními? Co je vlastně změna klimatu (či změna obecně) pro antropologii, jakým jazykem ji uchopit? A konečně otázka velmi palčivá: Jak může být náš výzkum prospěšný těm, s nimiž o tématu v terénu rozprávíme?

Zatímco v mojí lokalitě znamená změna klimatu spíše hádanku pro manažery turismu a inženýry, jinde na planetě je otázkou života a smrti. Sekce „From Mass Death to Climate Change“ pro mě byla intelektuální výzvou, protože o biopolitice mnoho nevím. Odnášim si z ní radikální tezi: „There is no political difference between a living and a dead body in their representation.“

Problémy naznačené už v předchozích odstavcích se zevrubněji rozebíraly v sekci „Anthropology in a Time of Climate Change: Theoretical Questions, Productive Problems“. Klimatická změna zde byla představena jako fenomén, který přerůstá „kulturu“. Zároveň jsme svědky krize pojmu „krize“. *Naše budoucnost záleží na našem jednání*, ale budoucnost je před nás často stavěna jako nepředvídatelné cosi, co závisí na přírodních silách. K systémovým, transformačním změnám na institucionální úrovni nedochází. Zmíním zde dva citáty, které zazněly. Autorem prvního z nich je Enoch Adams z aljašské Kivaliny: „We need more than sympathy. We need empathy. Understanding what is happening based on experience.“ Tento výrok dodává antropologům a antropoložkám naději, že jejich práce má smysl. Autorem druhého výroku je papež František: „There can be no ecology without an anthropology.“ I tady máme šanci.

Téma „Tourism and Climate Change“ mě zaujalo, protože turistický hit současnosti a blízké budoucnosti Svalbard ve vysoké Arktidě je jedno z nejrychleji se oteplicích míst na planetě. Již nyní jsou zde o 8 °C vyšší průměrné teploty v zimě oproti období 1971–2000, v případě „business as usual“ budou v roce 2100 zimní teploty v průměru o 20 °C vyšší a to už to bude jaksi docela jiné místo, že. Několik příspěvků zmínilo, že politici a úředníci často hovoří o drastických projevech změny klimatu jako o „the new normal“, něčem, na co si máme zvyknout. Ať už se jedná o ničující požáry, záplavy nebo přívaly hnijících mořských řas, místní komunity se naštěstí s tímto cynickým přístupem nehodlají smířit a hledají cesty, jak se změnami naložit a jak vytrvat. A zůstává zde otevřená zásadní otázka: Může turismus přispět k pozitivní změně? Pokud ano, jaký turismus?

Přednáška prezidenta Americké Antropologické Asociace Alexe Barkera v předvečer závěrečného dne konference se nesla v duchu kritiky predátorské současnosti (the Predatory Present) a apelu, abychom minulost (a tudíž i budoucnost) viděli jako skutečné, nikoliv pouze jako konstrukty, vůči nimž nemáme žádné morální závazky.

Teoreticky i metodologicky pro mě byla sekce „Dynamics of Change in Integrated Socio-Environmental Systems“ náročná, protože modelování adaptivní kapacity, systémů správy či procesů obnovy po katastrofách neznám. Konkrétní výstupy většinou velkých projektů, na nichž pracují interdisciplinární týmy, ale ukazují, jak užitečná je kombinace kvantitativních a kvalitativních metod.

Konferenci jsem uzavřela účastí na panelu „Experiencing the Changing Climate: Discourse, Discontent, Phenomenology and the Media“. Kromě mnoha užitečných tipů na literaturu zde zazněly dvě teze, které doufám budu mít možnost dále promýšlet. Zaprvé, otázka klimatické změny není problémem vědeckým, nýbrž kulturním. Zadruhé, hovořit o antropocénu je alibistické, neboť koncept naznačuje, že současnost je lineárním pokračováním předchozích geologických epoch, a lidstvo chápe jako jednodílnou entitu, aktéra. Ne všichni lidé a ne všechny ideje však mají na stávajícím stavu planety stejný podíl. Přesnějším termínem je tudíž kapitálocén (capitalocene).

PS: Ve skutečnosti jsem konferenci uzavřela v Muzeu antropologie. Při návštěvě Vancouveru neminout! Nad totémy Prvních národů zapadlo slunce a je čas letět zpátky vstříc temnotě.

Zdenka Sokolíčková

zdenka.sokolickova@uhk.cz

zdenka.sokolickova@sai.uio.no

Katedra kulturních a náboženských studií

Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové

<https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf-1>

Department of Social Anthropology

Faculty of Social Sciences

University of Oslo

<https://www.sv.uio.no/sai>